

Tremtinys

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

www.lpkts.lt

Trisdešimt trejetji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2021 m. balandžio 9 d.

Nr. 14 (1420)

Laimutė – karo metų dukra

Elvira BILIŪTĖ-ALEKNAVIČIENĖ

Mirus žmogui, atgyja prisiminimai, ir tarsi priverčia dar kartą apmąstyti apie išėjusiojo gyvenimą ir darbus. Ir neretai pajunti kaltės jausmą, kad daug ko nepaklausei, kai jis buvo šalia. Belieka klaidžioti po savo atsiminimų pievas ir tarsi iš žiedlapių sudėlioti portretą. Žinojau, kad mokytoja Laima Misiūnaitė buvo tremtinė... Ir dar keletą to košmariško gyvenimo nuotrupų.

Laimutė – karo metų duktė. Rytų Aukštaitijoje, gražiame Mikalavo kaime (Ignalinos r.), darnioje Misiūnų šeimoje, kurioje augo berniukas ir mergytė, 1943 m. kovo 28 d. pasibeldė dar viena dukrytė, kurią pavadino Laimute. Karo sumaištyje tėvai troško vaikams laimės. Deja...

Laimutė dar mažai ką suvokė šiame žiauriame pasaulyje, kai neteko tėvo. Niekas nesužinojo, kur dingo žmogus, ar jis gyvas, ar žuvo nuo atsitiktinės kulkos, – tarsi į žemę prasmejo. Nelaimės šioje šeimoje nesibaigė. Netrukus motina su trim mažamečiais vaikais jau sėdėjo gyvuliniam vagone, kuris dundėjo į Rytus. Ant kelių – Laimutė, neturinti nė dvejų metų, į vieną mamos ranką įsikibęs penkerių metų sūnus, o į kitą – septynmetė duktė.

Nenuostabu, kad Laimutė nenorėjo kalbėti apie savo vaikystę be vaikystės, nes jau nuo mažų dienų pajuto badą, šaltį ir išmoko grumtis su likimu. Buvo labai judri, sugebėdavo kalnuose pirmoji surasti uogų,

užtikti grybų, o kiek vėliau įsiropšti į aukščiausią kedrą ir prisirašyti kanکورėžių. Dėl šių būdo sąvybių draugai ją praminė Tarzanu. Laimutei ši pravardė labai patiko ir ji stengėsi dar daugiau atlikti įvairiausių triukų, kad pateisintų pravardę.

Misiūnienė sugebėjo visus savo vaikus leisti į mokyklą, išmokė juos kalbėti lietuviškai ir įkvėpė meilę tolimai ir brangiai Tėvynei Lietuvai. Mokykla buvo už keturių kilometrų, o kelias į ją vingiavo per gūdų mišką. Pusnys buvo neišbrendamos, o šaltis spigindavo iki 50 laipsnių. Ir tai dar ne baisiausia. Slankiojo gaujos vilkų, kalenantių dantimis ir ieškančių grobio.

(keliami į 4 psl.)

Laimutė Sibiro toliuose guodžiasi berželiui

Penkeri kovos metai

Petro Gruzdo-Vėtros šimtmečiui

Petras Gruzdas-Vėtra

Ukmergės krašto Giedraičių, Balninkų, Želvos valsčių kovotojai partizaniniame kare išsilaikė ilgiausiai. Toliausiai į rytus buvo nusidriekusios Didžiosios Kovos apygardos partizanų vietovės. Molėtų, Alantos, Skiemonių valsčiai jau priklausė Vytauto apygardos junginiui. 1949 m., kai Kaišiadorių, Ukmergės, Širvintų, dalyje Kauno rajono teritorijos kovoję partizanai baigė kovas, ukmergiškiai dar kariavo. Po Alfonso Morkūno-Plieno žūties B rinktinės vadais buvo Kazys Ališauskas-Spartakas, Pranas Grigas-Genelis, Kazys Puodžiūnas-Titnagas. Vadų pavaduotojais paskirti Vladas Ališauskas-Puškinas, Petras Gruzdas-Vėtra.

Petrui Gruzdui-Vėtrai (1921–1950) šiomet būtų sukakę šimtas metų...

Šaltiniai teigia, kad Giedraičiuose (Ukmergės, nuo 1948 m. – Širvintų apskritis, dabar – Molėtų rajonas) 1938 m. veikęs generolo S. Žukausko šaulių būrys buvo vienas veikliausių prie administracinės linijos būrių. Turėjo dūdų orkestrą, bažnytinį chorą, ugniagesių komandą, namų statybos fondą, savišalpos kasą, sporto klubą „Žaibas“ su sporto sekcijomis, dramų būrelį, biblioteką.

Giedraičių valsčiuje partizanų būrių organizatoriumi buvo Lietuvos laisvės

armijos narys Vytautas Jakštys. 1944 m. Ukmergės apskrities teritorija buvo padalyta į šešis rajonus. Liepos 20 d. 6-ojo rajono vadu buvo paskirtas Ukmergės aps. kooperacijos inspektorius V. Jakštys. Jo būryje buvo apie 45 partizanus. Giedraičių apylinkėse veikė ir kiti partizanų būriai: Povilo Švelniko-Voldemaro, Petro Gruzdo-Vėtros.

Sovietiniai kareiviai ir susibūrę Giedraičių sribai šėlo Tarautiškių kaime. J. Gatavecko sodyboje įrengtame bunkeryje apsistojo trys partizanai. 1944 m. gruodžio 5 d. sodybą apsupo. Į bunkerį, kuriame slėpėsi vietiniai jaunuoliai, įmetė granatą.

(keliami į 6 psl.)

Karininkas, spaudos darbuotojas Vaclovas Alksninis

Gintaras LUČINSKAS

1943 m. balandžio 29 d. vokiečių nacių suimti 16 lietuvių. Tai vadinamoji spaudos darbuotojų bei žurnalistų grupė: Nikodemas Abromavičius, Vaclovas Alksninis, Jonas Balčaitis, Henrikas Blazas, Vladas Čekauskas, Antanas Vytautas Daniūnas, Povilas Janeliūnas, Balys Kulys, Simas Kvietka, Petras Lugas, Stasys Lugas, Juozas Lukoševičius, Augustinas Stankevičius, Vladislovas Telksnys, Ksaveras Urbanavičius, Pranas Žukas. Suimtuosius gestapininkai sukiojo į Kauno gestapo rūmų rūšį, kur išlaikė savaitę. Visus kaltino antivokiška veikla, rezistencinės spaudos platinimu ir rėmimu (popieriumi, finansais, transportu).

Lietuvos kariuomenės karininkas Vaclovas Alksninis. Nuotr. iš Vytauto Zabielsko archyvo

Tolimesnis kelias – etapu per Rytprūsių kalėjimus į Štuthofo koncentracijos lagerį. 1943 m. gegužės 31 d. suimtuosius paskelbė „garbės kaliniams“. 1943 m. spalio 27 d. išsekęs mirė Lietuvos kariuomenės atsargos kapitonas Vladas Čekauskas.

Po dešimties mėnesių ir siaubingų sąlygų 15 „garbės kalinių“ vokiečiai nusprendė paleisti. 1944 m. vasario 25 d. iš Štuthofo išvežė etapu per Vokietijos kalėjimus į Lietuvą. Kovo mėn. pradžioje Ragainės kalėjime nusilpęs nuo tuberkuliozės mirė Antanas Vytautas Daniūnas. Pasiėkus Kauno kalėjimą, kovo 15 d. kaliniai buvo paleisti, išskyrus Povilą Janeliūną (iš kalėjimo paleistas 1944 m. liepos mėn., kai Raudonoji armija priartėjo prie Vilniaus).

(keliami į 7 psl.)

TS-LKD frakcijos Seime seniūnės Radvilės Morkūnaitės-Mikulėnienės kreipimasis dėl situacijos LGGRTC

Kiekvienam mūsų bendruomenės nariui istorinės atminties klausimai yra ypač svarbūs. Tai yra ne tik mūsų politikos viena pagrindinių sričių, bet ir širdies klausimas.

Seimo valdyba vasario mėn. pradžioje sudarė darbo grupę, skirtą išsiaiškinti situaciją Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centre. Mes išklauseme visas konflikto puses ir priėmėme sprendimą (6:1), kad dabartiniam centro direktoriui prof. Adui Jakubauskui nepavyksta susitvarkyti su šiomis pareigomis. A. Jakubauskui nepavyko konstruktyviai spręsti iškilusių problemų, o veiksmai, kurių jis ėmė-

si pastaruosius kelis mėnesius, tik dar labiau padidino įtampą bei susipriešinimą jo vadovaujame centre.

Direktorius, tebevykstant Seimo valdybos sudarytos darbo grupės posėdžiams, iš pareigų atleido istorikę dr. Mingailę Jurkutę, kuri kėlė LGGRTC problemas ir reiškė kritiką darbovietės vadovybei. Pažymėsiu, kad ši istorikė garsi savo tyrimais bei išleista knyga apie J. Lukšą-Daumantą. Taip pat noriu atkreipti dėmesį, kad viešojoje erdvėje nuolat pasirodanti informacija apie situaciją centre menkina šios įstaigos dalykinę reputaciją. Manau, LGGRTC vado-

vaujant A. Jakubauskui, tapo tiesiog paralyžuotas.

Viešojoje erdvėje netruko pasklisti melo ir manipuliacijų, kad norima uždaryti centrą, perrašyti istoriją ir taip toliau. A. Jakubauskas, iki tol nedalyvavęs LGGRTC nagrinėjamų temų klausimuose, kai kurių buvo įvardytas, kaip vienintelis istorinės atminties puoselėjimo garantas.

Darbo grupė ir frakcijos kolegos nematuoja A. Jakubausko įsipareigojimų ar meilės tėvynei. Mes įvertiname tai, kad jo ir kelių jo atsivestų į centrą bendražygių veikla ne stiprina šią įstaigą, o silpnina ir kelia įtampą. Apie tai kalbame ne tik mes, bet ir

buvę LGGRTC vadovai ir ilgamečiai darbuotojai. Esame suinteresuoti, kad LGGRTC būtų stiprus, veiktų sklandžiai ir atstovautų Lietuvos valstybės interesams.

Skaitytojus kviečiame susipažinti su dr. Arvydo ANUŠAUSKO pasakymu Seime, kuriame sudėliotas visas situacijos paveikslas. Kviečiu įsiklausyti ir pasitikėti. Mūsų bendruomenės žmonės ilgus metus dirba istorinės atminties puoselėjimo darbus ne dėl politinių dividendų ar kitų dalykų, o dėl to, kad tai yra mūsų savastis. Būkime ir dirbkime drauge, netikėkime provokatoriais ir skaldytojais.

Putiniškų blizgučių atspindys: informacinis karas prieš Lietuvos istorikus

Informacinis karas, kuris vyksta prieš tikrus Lietuvos istorijos tragiškiausio laikotarpio tyrinėtojus įsibėgėjo ir jau atrodo labai keista, kad keletas eks-disidentų, tremtinių ar signatarų pirmiausia tapo šio informacinio karo aukomis. Kadangi tuos daug mačiusius žmones aš tikrai pažįstu ir gerbiu, būtent ši aplinkybė man neleidžia nutylėti ar tylomis apeiti šio nepelnytą aureolę užsidėjusio valdininko.

Tie mano minėti žmonės tapo nutylėjimų aukomis. Būtent aukomis, nes jų vardais ir nuopelnais manipuluojama siekiant išsaugoti valdišką kėdę žmogui, kuris per trisdešimt metų niekuo neprisidėjo prie lietuvių tautos, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų. Paklauskite, o kodėl būtinai turėtų prisidėti? Ir tikrai, ko gero rūpėjo kiti dalykai. Kaip prieš kelias dienas rašė buvęs VSD darbuotojas, tautinių bendrijų tarybos koordinatorius Imantas Melianas, aptikęs informaciją apie tai, kad Adas Jakubauskas pagerbtas Rusijos imperininkų apdovanojimu ir, kaip teigia, „bėgo mėnesiai ir metai, Adas intensyviai bendradarbiavo su skirtingomis politinėmis jėgomis, darė mokslinę karjerą, pretendavo į atsakingas pareigas, įėjo į Krymo totorių (kurių tėvynę vėl pavergė Rusija) vadovaujančias struktūras, bet vis nerado laiko atsikratyti gėdingų rusiškų blizgučių“. Necituosiu visų Imanto Meliano pastebėjimų apie Ado Jakubausko suartėjimą prieš 25 metus su antisemitine bei antieuropine politine jėga ar knygos bendraautorius iš Rusijos monarchistų bei šovinistų. Beje, vienas pastarųjų Stanislavas Duminas (atrodo, net Heraldinės komisijos prie Rusijos prezidento V. Putino narys) 2011 m. suveikė Šv. Stanislovo III laipsnio ordiną „už ištikimą tarnystę Rusijos imperijos Rūmams, Tėvynei ir Rusų stačiatikių bažnyčiai“ arba kaip pats Adas Jakubauskas rašo: „Už nuopelnus kultūrai“.

Atvirai pasakius, iki vakar galvojau, kad šio monarchistų ir šovinistų „visuomeninio apdovanojimo“ nepriėmė, bet pasirodo klydau. Bet ir neišmetė po 2014 m. Krymo

okupacijos, o kaip pats rašo: „2015 m. gražino“. Na nieko nereiškiantis, nors ir viešai tuo metu neatsisakytas „apdovanojimas“ gulė šalia 2009 m. garbės rašto iš Rusijos Federacijos vyriausybės Tėvynainių reikalų komisijos, kurio, kaip pats sako, „negavo“. Bet dabar sakyčiau, kad tikrai nusipelnė. Dar 2014 m. gegužės mėn. buvo kažkoks laiškas Rusijos Tatarstano prezidentui prašant finansinės pagalbos jau po Krymo okupacijos ar sovietinio Krymo veikėjo B. Čobanzadė vardo premija tą patį mėnesį... Bet tai praeitis, nors, žinoma, būtų logiška paklausti, kur tada tie nuopelnai tiriant Birželio sukilimą, lietuvių tautos rezistenciją ar jų genocidą, už ką avansu jau dabar Adas Jakubauskas keliamas į padebesius ir, kaip pats sakė Krymo totorių televizijai: „Tapo garsiausiu žmogumi Lietuvoje“.

Bet grįžtame į dabartį. Dauguma Ado Jakubausko „pertvarkų“ arba, paprastais žodžiais sakant, „psichologinis smurtas, bauginimas, mobingas“ (čia cituoju Centro darbuotojų laišką), prasidėjo jam pačiam atsirin- kus ir į centrą atsivedus keistus personažus, kurie sulaukė 74 metų per savo garbų gyvenimą, kaip patys galite spėti, nieko nenuveikė istorijos tyrimo baruose. Vien todėl, kad jie su šiais tyrimais niekaip ir nebuvo susiję. Ką nuveikė kituose baruose, tai jau kita kalba. A. Jakubausko viešaisiais ryšiais rūpinasi Ignas Stankovičius, kuris 1991 m. gruodžio 19 d. Vyriausybės sprendimu buvo atleistas iš Krašto apsaugos ministerijos. Cituoju nutarimą: „Įpareigoti KAM nedelsiant atleisti (nesuteikus krašto apsaugos sistemoje kitų pareigų) Krašto apsaugos departamento direktoriaus pavaduotojo pareigas neteisėtai ėjusį Igną Stankovičių už aplaidumą darbe, nesirūpinimą krašto apsaugos sistemos materialine baze, būtiniais kareivių ir karininkų poreikiais“.

Po metų, kaip feniksas, šiek tiek po rinkimų naujam premjerui išbraukus žodelius „nesuteikus krašto apsaugos sistemoje kitų pareigų“, vėl sugrįžo, kol galiausiai ministras Linas Linkevičius galutinai atleido iš KAM

Tarptautinių ir vidaus ryšių departamento direktoriaus pareigų. Kaip liudija tuo metu dirbęs generolas – už galimai nuslėptus Lietuvai siūstus kvietimus dalyvauti tarptautinėse misijose. Matyt, turėjome pamiršti visa tai, nes Ado Jakubausko vardu dabar skelbiami sklandžiai I. Stankovičiaus skyriaus surašyti tekstai apie nepaprastai „giliai ariamus istorijos dirvonus“, pasipriešinimą netinkamiems istorijos tyrimams. Apie iš Europos Sąjungos einančią blogą įtaką, tai jau čia pats A. Jakubauskas pasakė Krymo totorių televizijai, niekas už liežuvio netempė.

Man iš tikrųjų neaišku, kas realiai valdo centrą, nes man atrodo, kad generalinio direktoriaus kėdėje yra įsikūrę mažiausiai trys sprendimų priėmėjai *de facto*. Ir būtent šis triumviratas, be mažiausio nuopelno šio laikotarpio tyrimuose, be jokių išpuoselėtų tarptautinių ryšių, be jokių skrupulų ėmėsi bauginimo ir mobingo veiksmų prieš Genocido ir rezistencijos tyrimo departamente dirbusius istorikus. Nors aš pats šio departamento direktoriaus vietą palikau prieš dvylika metų, bet man puikiausiai žinomi ten dirbantys žmonės ir jų darbai. Jie ne vieną dešimtmetį sunkiai ir nuoširdžiai, nežiūrėdami atlygio, dirbo tyrimo darbą. Rašė knygas, straipsnius, dalyvavo tarptautinėse konferencijose, tai yra savo srities profesionalai. Kaip teigia patys istorikai: „Mokė“ GRTD istorikus, kad pastarieji tiria ne tuos istorikus, kad pastarieji tiria ne tuos istorikus šaltinius, jei tuos, tai blogai tiria“.

Pirmiausia buvo nutrauktas Vidos Komičienės atliekamas okupacijų žalos skaičiavimas, iš internetinės prieigos išimti KGB dokumentai, prie kurių buvo komentarai apie tikrus KGB agentus ir prirašytus KGB agentų slapyvardžiais padabintus žmones (o juk tai vienos svarbiausių KGB kompromitavimo technologijų atskleidimas, kuris vienu mostu buvo sunaikintas pasiūlant visiems norintiesiems susipažinti su tais dokumentais keliauti į archyvą, kuriame istorikų komentarų kaip tik ir nėra).

Prasidėjo atviras ir daugkartinis GRTD direktoriaus dr. Arūno Bubnio

spaudimas palikti savo postą. O juk žmogus tiriamąjį darbą dirba daugiau kaip trisdešimt metų ir yra, ko gero, žinomiausias vokiečių okupacijos laikotarpio ir holokausto, Armijos krajos Lietuvos istorijos tyrinėtojas, turintis geriausių ryšių su kolegomis Baltijos šalyse, Vokietijoje ir Lenkijoje. Nors buvo įrašytas į Nacionalinio susivienijimo rinkimų sąrašą, tačiau, kaip matome, besisten- giantis iš šios situacijos išspausti kuo daugiau politinės naudos, susivienijimas šį jų kandidato terorizavimą nutyli.

Kito humanitarinių mokslų daktaro Valdemaro Klumbio darbo svarstymas nukreiptas į jo neva kritišką straipsnį „Ar Lietuvai reikia istorikų?“, publikuotą LRT, nors pats istorikas yra ekspozicijos *Homo sovieticus* koncepcijos kūrėjas ir įgyvendintojas. Kaip man sakė pats Adas Jakubauskas: „Istorikai buvo pervertinti“. Matyt, turėjo galvoje tą „pervertinimą“, kai labiausiai dirbusiems istorikams jie buvo sumažinti. Štai istorikei Mingailei Jurkutei, kuri sėdėjo JAV archyvuose ir išleido knygą apie J. Lukšą-Daumantą, vertinimas nuo „labai gerai“ pakeistas į „patenkinamai“. O už pasirodžiusį kritinį straipsnį apskritai ji buvo atleista, nors būtent 2021-ieji paskelbti J. Lukšos-Daumanto metais. Matyt, galvoja, kad užteks pastatyti paminklą ir sustabdyti tyrimai bus pamiršti. Tai tik dar kartą įrodo, kad centrą užvaldžiusiai grupei istorija ir jos tyrimai nėra niekas nerūpi, nors ir kaip stengtųsi viešieji ryšininkai važinėdami ir melu rankiodami garbių pagyvenusių žmonių palaikymo Adui Jakubauskui parašus.

Aš jau nekalbu apie tą jovalą ir supriešinimą, darbuotojų kiršinimą, kurį įnešė ši vadovybė į centro darbą. Naujos pareigybės ir skyriai gimsta kaip grybai po lietaus, be analizės ir aptarimų dėl jų reikalingumo, neaptariant centro tarybai, neskelbiant posėdžių protokolų. Centro, kuris visada pasižymėjo nuomonių įvairove, nes mokslininkai čia dirbo vieno tikslo vedami – tirti ir atskleisti tiesą.

(keliamo į 3 psl.)

Įvykiai, komentarai

Opozicija Putinui negali būti „vakarietiška“

Gintaras MARKEVIČIUS

Borisas Berezovskis, Michailas Chodorkovskis, Borisas Nemcovas, Aleksejus Navalnas – retam žmogui negirdėtos šios Rusijos piliečių pavardės. Jas sieja vienas dalykas: šie žmonės pasipriešino ar tebesipriešina Vladimiro Putino mafijiniam režimui. O skirtumas tas, kad kol kas dviejų iš šio ketverto jau nėra tarp gyvųjų – pasistengė Kremliaus mafijos galva, arba, kaip tiksliai jį apibūdino JAV prezidentas Džo Baidenas, „Putinas žudikas“ (na, kad prieš tokį apibūdinimą protestavo mūsų šalyje įtakingas politikas Ramūnas Karbauskis – atskira kalba). Sakau „kol kas“, nes į kalėjimą įkištas Aleksejus Navalnas pastaruoju metu turi didžiulių sveikatos problemų, pranešama, kad jo gyvybei gresia pavojus.

Postsovietinėje Rusijoje verslas visada buvo susijęs su politika ir visuo- met ne pačia gražiausia forma – oligarchine. Be abejo, visame pasaulyje turtingi žmonės siekia daryti įtaką politikai, tačiau demokratinėse šalyse jie vis vien neatsiduria aukščiau įstatymų. Rusijoje formaliai irgi veikia įstatymai, tačiau oligarchai yra aukščiau jų. (Kol leidžia Kremliaus šeimininkas V. Putinas.)

Visi keturi minėtieji rusai buvo kažkiek verslininkai, kažkiek politikai. Tarkime, B. Berezovskis yra buvęs turtingiausias (turtas vertintas daugiau kaip 2 mlrd. dolerių) Rusijos žmogus, padėjęs Borisui Jelcenai laimėti antrąją Rusijos Federacijos prezidento kadenciją. Likimo ironija, bet B. Berezovskis manė, kad V. Putinas bus tinkamiausia kandidatūra pakeisti ligotą B. Jelceną – oligarchui atrodė, kad V. Putinas, su kuriuo jis susipažino 1990 m., bus drausmingas vykdytojas.

Ši oligarcho klaida buvo lemtinga, nes jau 2000 m. jam teko bėgti iš Rusijos į Vakarų, nes kritikavo Putiną dėl karo Čečėnijoje. B. Berezovskis apsistojo Anglijoje, kur 2013 m. mįslingomis aplinkybėmis mirė savo bute. Įdomiausia, kad Anglijoje jis nepaliko jokio testamentu ir... turto. Tiesa, žiniasklaida rašė, kad 2014 m. Rusijos prokuratūra pareikalavo, kad Prancūzija konfiskuotų B. Berezovskiui priklausiusį turtą prie Viduržemio jūros (Prancūzija patenkino šį reikalavimą). Tų pačių metų liepos mėn. Rusijos reikalavimu Serbijos teismas įšaldė kelių Serbijoje esančių įmonių, kurių dalis, kaip įtariama, priklausė B. Berezovskiui, lėšas. Jų vertė siekė daugiau kaip 270 mln. JAV dolerių. Vadinas, šis žmogus nebuvo praradęs visų savo turtų! Bet prarado gyvybę, nes stoji skersai kelio V. Putinui.

Antrasis oligarchas – Michailas

Chodorkovskis – irgi yra buvęs vienas turtingiausių Rusijos žmonių. 2003 m. jis nepakluso Putinui ir bandė pabėgti iš šalies, tačiau buvo suimtas ir nuteistas kalėti neva dėl mokesčių slėpimo. Į laisvę išėjo po 10 metų, pažadėjęs nesikišti į politiką. Jo koncernas „Jukos“ buvo sužlugdytas. Šiandien M. Chodorkovskis nėra toks ryškus opozicijos Putinui veikėjas, koks buvo 2003-iaisiais, tačiau yra gyvas.

Nuo šių oligarchų Boriso Nemcovo asmenybė skiriasi tuo, jog jis į politiką atėjo visų pirma iš mokslo pasaulio ir politikoje veikė kaip įvairias pareigas užimantis asmuo (yra buvęs gubernatoriumi, Dūmos deputatu, RF tarybos nariu, ministru, dviejų premjerų pavaduotoju, Rusijos respublikonų-liaudies laisvės partijos pirmininku), o ne, kaip įprasta oligarchams, per kitus korumpuotus asmenis. Kai pradėjo viešinti V. Putino aplinkos korupcijos atvejus, jo likimas buvo nulemtas – 2015 m. vasario 27-osios vakarą B. Nemcovas buvo nušautas Maskvos centre, už kelių šimtų metrų nuo Kremliaus...

Aleksejus Navalnas tam tikra prasme laikomas B. Nemcovo politiniu įpėdiniu, tai yra opozicijos lyderiu. Jis išsiskiria tuo, kad nėra verslininkas – jis yra teisininkas. Jau kuris laikas stebime jo politinę dramą.

Kaip rašoma „Vikipedijoje“, nuo 2009 m. A. Navalnas yra aršus Rusijos prezidento Putino kritikas. Kaltindamas šalies valdžią korupcija, jis rengia viešas demonstracijas, mitingus. 2011 m. A. Navalnas radijo laidoje partiją „Vieningoji Rusija“ pavadino „korupcijos partija, vagių ir nusikaltėlių partija“. Politikas dažnai buvo suiminėjamas ir įkalinamas. Rimčiausias teisinis persekiojimas prieš A. Navalną įvyko 2012 m., kuomet buvo pateikti kaltinimai pini-

gų plovimu. 2013 m. liepos mėn. politikas buvo nuteistas 5 metų kalėjimui darbo kolonijoje. Iš įkalinimo aktyvistas buvo paleistas jau kitą dieną, spalio mėnesį kaltinimai buvo atšaukti. Kitų metų vasario mėnesį A. Navalnui ir jo broliui buvo pateikti nauji kaltinimai dėl pinigų grobstymo, ir politikui buvo uždrausta išvykti iš savo namų bei bendrauti su ne šeimos nariais. A. Navalnui buvo skiriama ir atšaukta dar viena 3,5 metų kalėjimo bausmė, o jo brolis buvo įkalinamas 3,5 metams.

2013 m. politikas dalyvavo Maskvos mero rinkimuose ir juose surinko 27 proc. balsų, pralaimėjęs V. Putino remiamam kandidatui; A. Navalno komanda tvirtino, kad jie gavo daugiau kaip 27 proc. balsų ir šie rezultatai buvo suklastoti.

2016 m. gruodžio mėn. A. Navalnas paskelbė, kad ketina dalyvauti 2018 m. Rusijos prezidento rinkimuose. Pagal šalies įstatymus, A. Navalnas iš tiesų dalyvauti rinkimuose būtų galėjęs tik tuomet, jei jam būtų atšauktos skirtos įkalinimo bausmės.

A. Navalnas 2017 m. liepos 7 d. išėjo iš įkalinimo įstaigos, ten praleidęs 25 paras – jis buvo suimtas dėl Maskvos protestų organizavimo ir dalyvavimo juose. 2018 m. gegužės mėn. politikas buvo dar kartą suimtas 30 parų arešto dėl dalyvavimo akcijose prieš V. Putino režimą Maskvoje. Prieš 2019 m. Maskvos tarybos rinkimus A. Navalnas palaikė nepartinius neregistruotus kandidatus ir kvietė sostinės gyventojus eiti į protesto akcijas. Jų metu vyko masiniai žmonių suėmimai, o patį opozicijos lyderį liepos mėnesį policija suėmė 10 dienų, o netrukus po šio – dar vienam 30 dienų laikotarpiui.

Tačiau didžiausio atgarsio tarptautiniu mastu A. Navalnas sulaukė, kai

į jį buvo pasikėsinta: 2020 m. rugpjūčio 20 d. skrendančiam iš Tomsko į Maskvą, politikui pasidarė bloga. Lėktuvui avariniu būdu nusileidus Omske, A. Navalnas jau be sąmonės buvo nugabentas į ligoninę, jam sukelta dirbtinė koma. Medikai pareiškė įtarimus, kad A. Navalnas buvo apnuodytas. Po paros derybų su vietos medikais šeima išskraidino politiką gydytis į Vokietiją. 2020 m. rugsėjo 2 d. Vokietijos vyriausybė paskelbė, kad tyrimai parodė, jog A. Navalnas buvo apnuodytas „Novičiok“, kurio nuodytojai buvo idėję į... apatines kelnaites. Trumpai tariant, vokiečių medikai ištraukė A. Navalną iš mirties nagų.

Reaguodamos į tai Europos Sąjunga ir Jungtinė Karalystė pritaikė ekonomines sankcijas šešioms Rusijos pareigūnams, susijusiems su bandymu nuuodyti A. Navalną, ir valstybiniam chemijos institutui. 2021 m. sausio 17 d. politikas nusprendė grįžti į Rusiją. Besileidžiantis lėktuvais, kuriuo skrido A. Navalnas, buvo nukreiptas į kitą oro uostą ir jame politikas suimtas ir nuteistas kalėti 2,5 metų laisvės atėmimo bausme už tai, kad neva pažeidė lygtinio paleidimo sąlygas, kol Vokietijoje gydėsi po apnuodijimo nervus paralyžiuojančia medžiaga „Novičiok“. Po šio įvykio „Amnesty International“ A. Navalną paskelbė politiniu kaliniu.

2021 m. vasario 22 d. ES užsienio reikalų ministrai susitarė į sankcijų sąrašą įtraukti keturis aukšto rango Rusijos pareigūnus, laikomus atsakingais už A. Navalno įkalinimą ir susidorojimą su jo šalininkais. Šiuo metu A. Navalnas laikomas Pokrovo kalėjime.

Visgi pas mus požiūris į šiuos rusų politikus prieštaringas. Atsakymas į tai labai paprastas – tai yra (buvo) Rusijos politikai, o ne Vakarų Europos, tad kvaila būtų stebėtis jų pažiūrų „prorusiškumu“. Keisti atrodo ir mūsų politikų ginčai dėl A. Navalno – juk jis pripažįsta Krymą Rusijos teritorijos dalimi! Bet argi jis gali elgtis priešingai, kai Rusijos gyventojų dauguma tam pritaria?

Putiniškų blizgučių atspindys: informacinis karas prieš Lietuvos istorikus

(atkelta iš 2 psl.)

Aš pats galėjau ir galiu nesutikti su kokiomis nors jų išvadomis, bet būtent diskusijose ir gimsta tiesa. Bet tikrai ne dėl administracinio spaudimo ar diktato. Centro istorikai tyrė už laisvę kovojusių žmonių likimus patys atsidūrė persekiojamų žmonių vietoje. Cituoju jų raštą: „Dalykinė ir administracinė LGGRTC vadovo nekompetencija, vengimas įsiklausyti į konstruktyvią kritiką, piktybiškas nenoras ieškoti išeities iš susidariusios situacijos centre, sąmoningas konflikto eskalavimas ieškant ne sprendimų, o faktų, kurie dar labiau sumenkintų kreipimąsi pasirašiusių is-

torikų profesines kompetencijas bei jų asmenines savybes, skatina kelti prielaidą, kad centro vadovui yra svarbus pats postas...“

Bet visa nekompetencija užmaskuota melu ir nepagarba ne vieną dešimtmetį sunkų tiriamąjį darbą atlikusiems darbuotojams, mokslininkams. Maskavimui panaudojama ir pseudo patriotinė retorika.

Kodėl „pseudo“? Todėl, kad A. Jakubauskas su savo atsivesta komanda (kurios vieną personažą aš paminėjau) užsiima tik viešaisiais ryšiais, o realius istorinius tyrimus ne tik devalvavo, bet ir realiai nutraukė. Kas jau pamiršo, primenu dar

kartą: po mobingo, psichologinio spaudimo, nutraukė okupacijos žalos skaičiavimo darbą, *de facto* nutraukė KGB dokumentų publikavimą su itin svarbiais istorikų komentarais interneto svetainėje, išmetė iš darbo darbuotojų profsąjungos (tarybos) narę ir J. Lukšos metais atskratė šio rezistentų veiklą užsienyje tyrusios ir apie tai knygą išleidusios istorikės M. Jurkutės. Be šios knygos, ko gero, ir nebūtume sužinoję slapčiausių pirmojo NATO desantininko biografijos aplinkybių bei dar vieno Juozo Lukšos slapyvardžio Prancūzijoje – Adomas Mickevičius.

Istorikų bendruomenei pasipriešinus spaudimui, vis dar darbo centre nepaliko istorikai (kaip A. Bubnys), kurie turi didžiausią įdirbį vokiečių okupacijos ir rezistencijos tyrimuose bei plačiausius tarptautinius kontaktus. Kas lauktų centro įgyvendinus A. Jakubausko šešėlinius planus iki galo – tai skilimas, stagnacija, rezignacija ir suirimas. Tai tikrai neatitinka Seimo narių lūkesčių. Žinau, kad dauguma iš jūsų susiduria su atviru spaudimu ir net grasinimais, siekiant priversti nedalyvauti balsavime. Tai iš tiesų reikalauja drąsos ir atsakomybės suvokimo.

Dr. Arvydas ANUŠAUSKAS

Laimutė – karo metų dukra

(atkelta iš 1 psl.)

Tačiau vaikai buvo labai išradingi. Iš konservų dėžučių gamino fakelus – į tuščią dėžutę prikišdavo pakulų, užpildavo žibalu ir padegdavo. Visi išsirikiuodavo vorele, o pirmasis ir paskutinysis aukštai iškėlęs nešė degantį fakelą. Kai fakelas užgesdavo,

valdybės Švietimo skyriuje, likimas lėmė stebėti keletą mokytojos Laimos Misiūnaitės pamokų. Manau, kad jos pamokose mokiniams nebuvo nuobodu, nes mokytoja stengėsi mokinius sudominti. Rusų kalbos pamokose buvo menamos mįslės, inscenizuojamos pasakos, neretai suskambėdavo daina. Gerai apgalvota pamoka nuo pirmos iki paskutinės minutės gali būti tik tada, kai mokytojas kruopščiai būna pasirengęs.

Mokytoja L. Misiūnaitė buvo labai darbšti: kaupė medžiagą iš įvairiausių šaltinių apie rusų literatūrą, kalbos įdomybes. Mokiniams parengdavo pratimus, diktodavo sakinius, kurių nebuvo vadovėlyje – mėgdavo sakyti: „Vadovėlyje mokinys susiras, o mano medžiaga labiau praplės akiratį“. Mokytoja pamokose buvo labai energinga, niekada nemačiau jos sėdinčios prie stalo, kai kiti mokytojai visą pamoką prie jo prarymodavo. L. Misiūnaitė akylai

stebėjo kiekvieną mokinį, nė vieno nepalikdavo be darbo. Ji buvo reikli sau ir kitiems. Visada skoningai apsirėngusi, tvarkingai susišukavusi. Tokią ją mačiau pamokose, pasitarimuose, gatvėje.

Sukaupę didžiulę dalykinę ir metodinę patirtį mokytoja sudėliojo į vadovėlius: „Įdomioji gramatika“, „Įdomioji literatūra“, „Rusų liaudies amatai“ ir kiti. Deja, išleisti neturėjo lėšų, rėmėjų neatsirado. Tai dar vienas kartėlis, kurį mokytojai skaudžiai teko nuryti. Mėgdavo pasidžiaugti, kad yra Puškino premijos laureatė.

Šiandien sunku pasakyti, koks laisvalaikio užsiėmimas jai buvo mieliausias. Aišku tai, kad ji niekada nesėdėjo rankų sudėjusi ir neverkavo dėl savo likimo. Netoli gyvenamosios vietos, šalia parko, mokytojams leido pasisodinti daržus. Tada net ir daržo kaimynės Laimutė stebindavo savo darbštumu, išradingumu, gebėjimu išauginti įvairiausių daržovių. Įpratusi kulniuoti per Sibiro sniegnus, ji visada energingai žingsniavo pėsčia, jeigu reikėdavo pasiekti tolimesnes vietas, važiuodavo dviračiu. Visuomeniniu transportu nesinaudojo. Mėgo sportuoti, laikėsi sveikos gyvensenos principų.

Manau, kad joje glūdėjo menininkės talentas, kuris esant nepalankioms aplinkybėms, negalėjo pilnai atsiskleisti. Labai gražiai siuvinėjo kryželiu, nors ši veikla reikalauja didelio kruopštumo, savo kolekcijoje ji turėjo keletą didelių įrėmintų paveikslų, iš kurių žvelgė Raudonkepuraite ir kiti pasakų herojai. Tačiau šie unikalūs darbai taip ir liks žinomi tik

Mokytoja Laimutė Misiūnaitė

tada į jo vietą stodavo kitas su degančiu fakelu.

Žinoma, pūškuoti per pusnis, iškėlus fakelą buvo nelengva, silpnesnieji vaikai greitai pavargdavo, bet buvo Laimutė-Tarzanas, kuri mokėjo atjausti ir pavaduoti. Pavyko nelaimės išvengti, bet baimės buvo daug, nes alkani vilkai, iškišę dantis, ne kartą buvo priartėję prie mokinių. Šiandien stebina tremtinių vaikų atkaklumas ir begalinis noras mokytis.

Nelaimės buvo nuolatinės Laimutės gyvenimo palydovės: neatlaikęs sunkumų mirė brolis, pavargo ir motinos gera širdis. Juos, kaip ir kitus tremtinius, priglaudė rūstusis Sibiras. Vargas ir netektys Laimutę grūdino. Ji privalėjo grumtis su tykančiais pavojais, ištesėti mamai duotą pažadą – parvežti ir palaidoti šventoje Lietuvos žemelėje.

Laima Misiūnaitė į Lietuvą grįžo 1966 m. Dvidešimtmetė mergina pirmą kartą pamatė žydinčias obelis, pajuto obuolio skonį. Išsvajotoji Tėvynė nebuvo motina savo vaikams, teko nugalėti ne vieną kliūtį. Tačiau Laimutė nuo kūdikystės buvo išmokusi kovoti už savo būtį, tad nenuleido rankų, nepabūgo sunkumų. Baigė Vilniaus valstybinio Vinco Kapsuko universiteto Filologijos fakultetą, įgijo rusų kalbos ir literatūros dėstytojos specialybę. Dirbo Dubičių aštuonmetėje mokykloje, Liškiavoje, Simne ir pagaliau įsidarbino Alytaus 6-ojoje vidurinėje mokykloje (dabar gimnazija), kurioje dirbo keletą dešimtmečių – atidavė visą darbingą amžių.

Kai dirbau Alytaus miesto savi-

Sveikiname

Nuoširdžiai sveikiname 80-ojo jubiliejaus proga **Danutę ČEPAITIENĘ** ir linkime ramybės, vilties, skalsos ir pakantumo, o širdžiai – meilės ir tikėjimo.

LPKTS Kauno filialo Dainavos poskyrio buvę tremtiniai

Irenai Antanaitienei – 103 metai

Irena gimė 1918 m. ūkininkų šeimoje, Buniškių k., Lazdijų r. Turėjo keturis brolius ir tris seseris. 1938 m. baigė Lazdijų gimnaziją, tais pačiais metais baigė mokytojų kursų Kaune ir pradėjo dirbti pradinį klasių mokytoja Vadžgirio mstl., Raseinių r.

1940 m. gruodžio mėn. ištekėjo už Jono Antanaičio, statybos ir kelių inžinieriaus. Persikėlė gyventi į Lazdijų rajoną ir pradėjo dirbti Kuklių pradinėje mokykloje.

1941 m. birželio 14 d. su vyru buvo ištremti. Pakeliui Vilniuje buvo atskirta nuo vyro, su kuriuo susitiko tik po 14 metų.

nedideliu artimųjų ratui. Mokytoja net parodos nebuvo surengusi.

Išaušo Atgimimo rytas. Mokytoja Laima Misiūnaitė išpildė kažkada Sibiro platybėse mamai duotą pažadą – parvežė jos palaikus į Lietuvą. Dar vienas džiaugsmas aplankė, kai vienas buvęs mokinys padėjo išleisti knygėlę „Supančio pasaulio įdomybės“ (2008 m.). Joje sukaupia ilgametę patirtis sprendžiant kryžiažodžius, skaitant įvairiausių literatūrą. Skaitytojas joje gali atrasti įdomybių apie gamtą, paukščius, žuvis ir kita.

Pirmajame puslapyje mokytojos ranka įrašyta: „Teresėle, žmogus nuo pirmosios iki paskutiniosios savo gyvenimo minutės lekia greitąja laiko mašina, kuri vadinama Likimu, lekia pirmyn kartu su penkiais palydovais – tiesa, melu, tikėjimu, abejojimu ir viltimi. Linkiu Tau neprarasti Tikėjimo, Vilties ir Meilės.“ Keletą kartų perskaičiau mokytojos autografą savo buvusiai mokinėi, mano dukteriai. Suvokiau, kad tai L. Misiūnaitės gyvenimo *credo*. Jos benamė vaikystė, benamė jaunystė prabėgo tolimajame Sibire, grumiantis už duonos kąsnį, saugant savo gyvybę nuo vilkų ir žiaurių gamtos išdaigų, apraudant brangių žmonių netektis. Ir visa tai suformavo jos charakterį ne kiekvienam suprantamą. Joje visą

Tremtyje buvo Altajaus krašte. 1943 m. buvo mobilizuota į karinę gamyklą Barnaule. 1947 m. pabėgo iš tremties į Lietuvą. 1949 m. buvo suimta ir nuteista trejiems metams lagerio. Į Lietuvą grįžo 1957 m. vasarą, ant rankų laikydama vienu metų sūnų Joną. Gyvena Babtuose, Kauno r., kartu su sūnaus šeima.

Per gyvenimą Irena ir tremtyje, ir grįžusi į Lietuvą su visais dalijosi tuo, ką pati turėjo, stengėsi kiekvienam padėti, niekada niekam nepavydėjo ir linkėjo tik gero. Buvo be galo psichologiškai tvirta ir optimistė, domėjosi Lietuvos istorija, mylėjo savo Tėvynę.

Laisvalaikiu skaitė knygas, mėgo rankdarbius, žiūrėjo įdomias televizijos laidas, buvo gera kulinarė ir konditerė. Daugelį metų bendravo su giminėmis, savo klasiokais. Ji vienintelė likusi partizano A. Ramanausko-Vanago klasiokė. Išugdė anūkus Tomą ir Joną tėvynės meilės dvasia, sulaukė dviejų vaikaičių – Adomo ir Kasparo.

Irena Antanaitienė sako, kad „kantrybė ir meilė gyvenime svarbiausia. Mylėkime ir saugokime save ir vieni kitus, būkime vieningi ir gyvenkime santarvėje – tai visų mūsų lietuvių stiprybė!“

Irena RAGAŽINSKIENĖ

gyvenimą kartais pabudavo mergaitė-Tarzanas ir ji kovojo prieš blogį, prieš neteisybę, prieš melą, reikalui esant, išdroždavo tiesą į akis kiekvienam: mokiniui, kolegai ar viršininkui. Ir už tai kartais likdavo nesusprasta, netgi smerkiama. Bet ji sugebėjo išlikti savimi, buvo griežta pati sau ir šalia esančiam.

Supratau, kad jos didžiausias džiaugsmas buvo mokiniai. Ypač didžiavosi tais, kurie tapo mokytojais, gydytojais, kunigais. Džiaugsmas suspindėdavo akyse, kai ištardavo, kad buvęs mokinys kunigas padovanojo maldaknygę. Viliuosi, kad mokytoją dar ilgai prisimins ir daug kas paminės, geruoju ar bloguoju, nes tokios įvairiaspalvės asmenybės nepamiršamos.

Likimas mokytojai Laimai Misiūnaitėi buvo negailestingas: Sibiro mergaitės liūdna ir gyvenimo pabaiiga: susirgo Alzheimerio liga. Paskutiniuosius gyvenimo metus praleido Vilniaus specialiuose socialinės globos namuose „Tremtinių namai“. 2021 m. per Tris Karalius Mirties angelas išsivedė mokytoją metodininę Laimą Misiūnaitę į Amžinojo Tėvo namus. Alytuje, Daugų g. kapinėse, iškilo naujas kauburėlis. Po sunkios gyvenimo kelionės ilsėsis šalia savo motinos. Iš šios žemės jau niekada ir niekas neištrems.

„Senelio stebuklas“ 1938 m. kovo mėnesį

1938 m. kovo mėnuo Europoje buvo pažymėtas baisaus nerimo ženklais. Žmonės dažnai, kone kasdien, išgirdavo žodį: „anšliusas“ (vokiškas žodis „anschluss“ reiškia prisijungimą)... Taip 1938-ųjų kovo 11-12 dienomis visą pasaulį sudrebino žinia: Hitlerio Vokietija anšliusu užgrobė laisvą valstybę, savo mažesnę kaimynę – Austriją. Žmonija akivaizdžiai įsitikino: didysis kaimynas beatodairiškai ryja mažąjį kaimyną. Atseit tik tokia gali būti „artimojo“ užsienio šalių draugystės ir bendradarbiavimo forma... Hitlerininkai tokiu būdu pradėjo realizuoti garsųjį „Libensraum“ („Gyvenimo erdvės“) šūkį.

Lenkija visais amžiais savo istorijoje irgi mėgo svaidytis pretenzingais šūkiomis, ypač tokiais, kaip, pavyzdžiui, „mocarstvo at moža do moža“... Suprask, galybė (valstybinė) nuo jūros iki jūros... Nors etniškai Lenkija tokia „mocarstvo“ niekada nebuvo, bet lenkai paikai šūkauti nevengė. OZN, pulkininko Koco pradėtas ir inspiruotas, valdžios remiamas „ozono“ judėjimas (Obuz zjednoczenia narodowego – tautinio vieningumo stovykla), dalį lenkų tikrai suagitavo. Todėl „anšliusams“ prasidėjus, ir Lenkija, savo teritorijoje turėjusi daugiau nei trečdalį svetimų žemių (lietuvių, gudų, ukrainiečių, vokiečių, čekų) su tiek pat kitataučių gyventojų, taip pat staiga sunerimo.

Nežinia, ar ji buvo tyčia iš užsienio pakurstyta, ar pati nenorėjo likti nemadinga „didžiojoje“ Europos politikoje, bet antroji Lenkija netrukus po Austrijos „anšliuso“ 1938 m. kovo 17 d. įteikė Lietuvos vyriausybei ultimatumą dėl tarpvalstybinių santykių užmezgimo. Beje, šiam procesui labiau pagrįsti buvo tarytum išprovokuotas incidentas prie Lietuvos-Lenkijos administracinės linijos Trasninkų kaimo apylinkėse (Alytaus aps., Merkinės valsč.). Lietuvos pasieniečiai nušovė lenkų KOPo pasienietį Stefaną Serafiną, kuris (atsitiktinai, ar neatsitiktinai) buvo atsiradęs Lietuvos teritorijoje. Tai įvyko 1938 m. kovo 10-11 naktį. Tokia Lenkijos vyriausybės užmačia labai sukrėtė Vilnijos ir visos Rytų Lietuvos žmones.

Tų įvykių amžininkas Petras Averka (1918–2004) taip 1993 m. aprašė įspūdžius apie Lenkijos ultimatumą savo atsiminimų dalyje „Ultimatumų mėnuo – kovas“: „Tuo metu buvau Vytauto Didžiojo gimnazijos Vilniuje septintos klasės (pagal dabartinę situaciją – 11-os klasės) moksleivis. Mes nevengėme paklausti savo mokytojų lenkų nuomonės, kaip turėtų pasielgti Lietuvos vyriausybė dėl ultimatumo. Profesorius T. Pizlo, dėstęs lenkų kalbą, pareiškė, kad Lietuvos vyriausybė turėtų pasielgti garbingai ir atmesti Lenkijos ultimatumą. Kiti mokytojai, kaip visuomeninių mokslų dėstytojas Pucinta, aiškino, kad Lietuvai reikėtų priimti ultimatumą, ypač atsivėlgiant į šių valstybių bendrą istorinę praeitį. Mes patys suvokėme, kodėl Europoje vyksta ultimatumų kruša, bet širdyje vylėmės, kad Lietuva nenusileis prievartai.

Tuo tarpu mieste vis labiau įsisiūbavo antilietuviškos demonstracijos. Žmonės buvo siundomi net griebtis teroro. Mūsų gimnazijoje Jakšto gatvėje išdaužyti langai. Darėsi vis pavojingiau gatvėse prabilti lietuviškai, kadangi ir šiaip jau anksčiau lietuvius lydėdavo pašaipūs „sakė pasakė“ bei kiti panašūs užgaulūs įžeidinėjimai, keiksnojimai, kartais

neva atsitiktiniai pastumdymai. Aikštėse, skveruose nuolat sklido įkyrūs „marš na Kovno“ šūkavimai, ant namų sienų buvo lipdomi priešlietuviški lozungai.

Lenkijos propagandinis atvirukas „Valstybės viršininkas Jozef Pilsudski“. Iš E. Peikštenio kolekcijos

Antai Savivaldybės aikštėje, kur tuo metu buvo tarptautinių autobusų stotis, Lenkijos armijos karininkas, kartu studentas teisininkas Homme čia besibūriuojantiems žmonėms garsiai skardeno, kad reikia nubauti „nykštukų tautą“ (karlikovy narud), kuri įžeidžianti „mocarstvos“ orumą, atsisakydami užmezgti su Lenkija tarpvalstybinius santykius. Tiesa, vėliau šis gražbylys oratorius, nors ir būdamas gražių bei linksmų pnelių iš gretimos Totorių gatvės apsuptyje, gavo pakankamai trunkų antausį už viešą lietuvių tautos įžeidinėjimą. Tai padarė mūsų mokytojas Pranas Žiezmaras, dalyvaujant sekundantams P. Kunevičiui ir Baltrūnui. 1940 m. rudenį sovietų enkavedistai P. Žiezmarą suėmė ir išvežė į Komiją. Ten jis ir žuvo.

Slogus ultimatinis niršulys ypač stiprejo ir plėtėsi prieš Juozines (mat, maršalo Juzefo Pilsudskio (1867–1935) vardadienis!)... Išdaužius langų stiklus Vytauto Didžiojo gimnazijoje, kai kuriuose bendrabučiuose, lietuvių studentų būstinėje Vilniaus gatvėje, kaito lietuvių, ypač jaunimo pasipriešinimo jausmai.

Taip kovo 18-ąją mūsų berniukų septintokų (analogija dabartiniams vienuoliktokams) klasė nutarė nepaklusti gimnastikos pamokoje mokytojui Skalskiui, kuris buvo lenkų tautybės atsargos karininkas. Surinkę į krūveles akmenis, kuriais buvo išdaužyti gimnastikos klasės langai (į dešinę pusę nuo paradinių durų), patys susėdome ant grindų ir pasyviai atsisakėme vykdyti mokytojo nurodymus. Gal tai tebuvo labai naivi akcija, bet mokytojas Skalskis, žinoma, į tai sureagavo ir pasiskundė gimnazijos vadovybei.

Jau kitą pamoką mūsų klasėje direktorius Marcelinas Šikšnys paprašė prisipažinti, kas iš mūsų organizavo šią negražią ir gimnazijai labai pavojingą akciją neklausyti savo

raštėmis pirmuose puslapiuose skelbė jiems džiugią žinią, kad Lietuva priėmė ultimatumą, kad tai yra „Senelio stebuklas“... Lenkai Juzefą Pilsudskį mėgo lipšniai vadinti „naš dziadek“ – mūsų senelis. Kadangi šio keisto ultimatumo tiek pradžia, tiek pabaiga iš tiesų buvo keista, tai visas šis farsas tiko vadinti „Cūd dziadki“ – senelio stebuklu. Tokia euforija visiškai sufanatizuotą piliečių dalį patenkino.

Beje, matyt, šio „cūdo“ dėka visa pašalinta iš gimnazijos berniukų klasė po savaitės vėl sugrįžo į suolus ir be stojamųjų egzaminų sėkmingai baigė to ultimatumo sujauktus mokslų metus.

Prieš 55-erius metus Vilniuje, nepaisant ultimatumų, kovo mėnuo buvo gražus. Mėnesio pabaigoje, kai padangėje sklandė sugrįžę iš Afrikos lietuviški gandrai, praūžė perkūnija, aikštėse išsiliejo akvareliška žaluma. Gyvenimas budo ir kėlėsi. Vilniečių širdyse, pagaliau visose Rytų Lietuvos žemėse kartu su pirmosiomis Panerių šlaitų žibutėmis, nors lyg ir nedrąsiai, žiebėsi kažkokios slėpingos viltys. Jas pajuto seni ir jauni.

Ir pagaliau tiek savi, tiek svietimi vilniečiai vieną dieną staiga garsiai aiktelėjo! Jurgio viešbučio (dabartinio „Vilniaus“ viešbučio) frontiniame balkone didingai plevėsavo geltona-žalia-raudona Lietuvos vėliava! O juk buvo praėję 17 metų, kai jai buvo uždrausta viešai čia plevėsuoti... Taigi Lietuvos valstybės konsulas Trimakas pravėrė savo įsitaigos langą amžinojoje sostinėje Vilniuje, nors miestas dar tebe priklausė Varšuvos administracijai. Aną pavasarį kone pranašiška pražydo žiljo Vilniaus parkų kaštonų žvakutės, džiugiai sveikindamos sugrįžusių savo vėliavą.“

Parengė
Gintaras LUČINSKAS

Kviečiame prisidėti prie LPKTS veiklos!

Nuo 2021 metų sausio 1 dienos paramos gavėjams, tarp jų ir meno kūrėjams, bus galima skirti iki 1,2 procento pajamų mokesčio (anksčiau buvo skiriama 2 procentai), politinėms partijoms – iki 0,6 procento (anksčiau buvo 1 procentas), profesinėms sąjungoms ar jų susivienijimams – iki 0,6 procento (anksčiau buvo 1 procentas).

Kaip ir kasmet iki gegužės 1 dienos pajamų mokesčio dalį galite skirti Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungai arba jos filialui. Tai galite padaryti Valstybinėje mokesčių inspekcijoje arba internetu, prisijungę prie elektroninio deklaravimo sistemos: <http://deklaravimas.vmi.lt>

Kairėje pasirinkite „Pateikti dokumentą“, spauskite „Pildyti dokumentą“. Suradę formą, kurios kodas FR0512, spauskite „Pildyti formą tiesiogiai portale“.

Skirdami 1,2 procento, nurodykite šiuos duomenis: Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga (galima nurodyti ir konkretų filialą), kodas 300032645.

Užpildę visus duomenis spauskite „Pateikti deklaraciją“.

Jei Jūs nedirbate, paraginkite tai padaryti savo dirbančius artimuosius! Būsime dėkingi!

Dėmesio!

LPKTS Patriotinių leidinių knygynelyje (Laisvės al. 39, Kaune) galite įsigyti knygų tremties ir rezistencijos tematika, naujausius „Tremtinio“ numerius.

(atkelta iš 1 psl.)

Žuvo šeiminkų sūnus Juozas Gataveckas (1929–1945), netoli gyvenęs Vladas Devenis (1928–1945) ir Vytautas Kazlauskas, 1940–1941 m. buvęs Tarautiškių kaimo seniūnu. Jų palaikus kaimo žmonės palaidojo po klevu, augančiu kalnelyje šalia kaimo. 1972 m. žuvusiųjų giminės palaikus slapta atkasė ir palaidojo Giedraičių miestelio kapinėse. Užkasimo vieta buvo aptverta, pastatytas kryžius.

Antanas Didžiulis buvo sąžiningas partizanas, kuris daugiausia partizanavo su Petru Gruzdu-Vėtra, Leonu Guobiu-Putinu, Kaziu Dabužinsku-Plienu, Česlovu Lesnikausku-Ažuolu ir kitais. 1945 m. rudenį, Visų Šventųjų dieną, Antanas Didžiulis nuėjo į Ožkinių kaimą pas Karolį Juknių. Manoma, kad Karolio brolis Bronius Antaną išdavė, nes rytą atvažiavę sribai, pastarajam atsišaudant, basą bėgantį nušovė. Nužudytą Antaną Didžiulį-Girėną, Ažuolą dienos metu laikydavo numestą ant grindinio, o naktimis paslėpdavo. Dabar Antano Didžiulio palaikai Giedraičiuose perlaidoti, jam ir kitiems pokario partizanams pastatytas paminklas.

Gruzdų šeimos istorija

Jonas ir Natalija Gruzdai gyveno Užugirių kaime, Giedraičių valsč., ūkininkavo. Augino tris vaikus: Petrą, Joną ir Juzę. Nuo 1943 m. Petras buvo Giedraičių krašto savigynos būrio narys. 1943 m. pavasarį Glitiškėse, Paberžės valsč., dalyvavo susirėmimuose su Armijos krajevotos kovotojais. 1944 m. vasario mėn. su broliu Jonu tapo Vietinės rinktinės kariu. 1944 m. gegužę broliai vėl atsidadė tėvų namuose. Greitai prasidėjo karas.

Kaip ir kiti kaimo jaunuoliai, gavo šaukimus ir 1944 m. rugsėjo mėn. Petras ir Jonas Gruzdai buvo mobilizuoti į SSRS kariuomenę. Vežant juos ir kitus rekrūtus į frontą, broliai iš ešelonų pabėgo. Sako, jie iš anksto rezgė planą kaip dezertyruoti, ieškojo bendraminčių. Ešelonui kirtus Lietuvos sieną, daug jaunuolių iššoko iš važiuojančio sąstato. Susiorientavę aplinkoje, pasuko namų link. Kelionė buvo labai sunki – jaunuoliai alkani, sušalę, genami didelės baimės, kad nesučiuptų, bijodami sutikti kareivius ir jų informatorius.

Po kelių dienų grįžo į Užugirius, tačiau suprato, kad tai nesaugu. Jiems beliko vienas kelias – į mišką. Susisieki su vietos partizanais, tėvų sodybą paliko. Petras iš karto išėjo į būrį, paskui jį ir brolis. Vietinei valdžiai, NKVD ir sribams buvo pranešta, kad broliai Gruzdai karinio dalinio nepasiekė, tad jie sekė tėvų namus. Supratę, kad vyrai saugojasi ir čia nepasirodys, 1946 m. gegužės mėn. nutarė sodybą sudeginti...

Genė Guobytė iš Melužių kaimo 2002 m. papasakojo savo ir šios šeimos tragediją: „Einant iš „majavos“ su Juze, mus patykojo sribai. Mane paleido namo, pasakę: „Tavo eilė dar ateis“. O Juzę nusivarė į jų namus. Už poros valandų pamačiau, kad ten jau

kyla dūmų stulpas. Sribai Juzę tėvų akivaizdoje išprievartavo ir nuogą prie tvarto nušovė. Čia pat žiauriai nužudė ir juos, sudegino sodybą...

Netrukus ir mane suėmė. Su tėvais ir sesutėm nuvežė į Jonavą. Žmonių tūkstančiai, varo visus į gyvulinius vagonus, o aš buvau nėsčia ir turėjau greit gimdyti. Motina pamokino: „Rėk, kad tau jau sąrėmiai, gal tie žvėrys tavęs pagailės“. Taip ir padariau. Pradėjau siaubingai klykt, kad jau gimdau. Atbėgo vyresnysis karininkas ir liepė vest mane į „sančastį“, o ten, mano laimei, medicinos sesuo ir felčėris buvo lietuviai. Jie patvirtino: „Tuoj tuoj gimdys“.

Pagimdžiau po trijų dienų... Stovim prie lango su sesele ir raudam, o už lango minios verkia, į nežinią vežamos. Kartu su mano tėveliais išvežė ir seselės tėvus. Sūnų pakrikštijau prieš mėnesį žuvusio jo tėvo vardu...

Su vaiku ant rankų per pora mėnesių grįžau namo, o ten jau svetimi šeiminkauja. Užsiundė šunimis ir rėkdami pavarė nuo gimtųjų namų: „Von, banditka, dabar čia mūsų namai...“ Nei kur eit, nei kur galvą priglaust, visiems svetima, niekam nereikalinga... Taip ir likau, be tėviškės.“

Užugiriuose Gruzdų šeimos atminimui pastatytas paminklas.

Pasirinko Vėtros slapyvardį

Išėjęs partizanauti, Petras Gruzdas pasirinko Vėtros slapyvardį, pritapo prie Jono Katino būrio. Tapo jo dešiniąja ranka, padėjo organizuoti kovą su sribais ir NKVD kareiviais. Veikė Giedraičių, Dubingių ir Molėtų valsčiuose.

Po Jono Katino-Vanago žūties, būriui vadovauti ėmėsi Petras Gruzdas-Vėtra. Iš pradžių būrys buvo nedidelis, tik 10–15 vyrų, 1945 m. pavasarį ši partizanų grupė susijungė su Povilo Švelniko-Voldemaro (1913–1995) būriu, dalinys padidėjo iki 200 žmonių. Po Jaurų kautynių vyrai skirstėsi į mažesnes grupes – po 10–15 žmonių. Šešolkų miške P. Gruzdas suorganizavo žemines. Čia vyrai žiėmodavo bent kelerius metus, nuolat rengė neįtikėtinus žygius prieš sovietinius okupantus.

1946–1948 m. Šešolkos miške įrengtuose bunkeriuose žiėmojo pagrindiniai Vėtros kovotojai: A. Didžiulis, L. Guobis iš Žalvėrių k., K. Dabužinskas-Plienas, Č. Lesnikauskas-Ažuolas ir kiti. Rinktinės vadas Alfonsas Morkūnas-Plienas pasitikėjo Petru Gruzdu-Vėtra. Jį paskyrė rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku, o nuo 1949 m. liepos 12 d. iki žūties jis buvo B rinktinės vado pavaduotoju.

Buvo daug netekčių. Plienas ir Ažuolas 1948 m. Kūčių naktį Padvėrių k. pas Alfonsą Simanavičių buvo „pavaišinti“ migdančiomis tabletėmis, po to šeiminkas pasikvietė Molėtų sribus. Šie atvažiavę paryčiui miegančius nušovė. Giedraičių gyventojas Jonas Navickas žuvo 1946 m. balandžio 19 d. Didžionkų k. kartu su partizanu Dragūnu. Jų kūnus sribai numetė Molėtuose

ant grindinio. Leonas Guobys-Putinas 1947 m. kovo 19 d. prie Kazokų miško buvo apsuptas sribų ir nusišovė.

Vėtros žūtis

Alfonsas Morkūnas-Plienas buvo neeilinis partizanų vadas – protingas, visų gerbiamas už drąsą, mokėjęs įžvelgti priešų užmačius. Jis daug dėmesio skyrė partizanų vadų ugdymui. Plienas atkreipė dėmesį į aktyvų Petrą Gruzdą-Vėtrą. Žmonės dažnai apie jį kalbėdavo su pasididžiavimu, kaip apie narsų kovotoją. Petras Gruzdas Kazokų miškų masyve ant Molėtų-Vilniaus plento patuliavo ir aktyviai tikrindavo mašinas, ieškodamas okupanto valdžios atstovų. Plienas Vėtrą ir paskyrė A rinktinės Žvalgybos skyriaus viršininku, o 1949 m. liepos mėn. Vėtra tapo B rinktinės vado pavaduotoju.

Vytautas Simanavičius-Bitinas knygoje „Giedraičių partizanai“ rašo, kad jis, šešiolikmetis, 1944 m. rudenį įstojo į Molėtų vidurinės mokyklos baigiamąją klasę, tačiau netrukus turėjo bėgti iš direktoriaus Jono Valiukonio sužinojęs, kad gresia areštas. 1945 m. pirmomis pavasario dienomis įstojo į Povilo Švelniko-Voldemaro būrio Petro Gruzdo-Vėtros grandį, pasirinkęs Bitino slapyvardį.

Apie tai yra parašęs: „Šiame būryje buvau 1945 m. pavasarį ir vasarą. Svarbiausiose kautynėse kaip būrys taip ir aš dalyvavau prie Jaurų kaimo netoli Zanėnų kalno, apie 4 kilometrus nuo Giedraičių. Voldemaro partizanų būrio veikla buvo Pusnės, Giedraičių, Ambraziškių, Molėtų bei Dubingių apylinkėse. Buvo pasiūlyta išsiskirstyti į smulkesnes grupeles, arba prisitaikyti dirbti. Todėl legalizavausi ir nuo 1945 m. rugsėjo, kaip gimęs 1928 m. pradėjau dirbti mokytoju Pakalnių pradinėje mokykloje Utenos vals-

čiuje. Šioje apylinkėje palaikiau ryšius su partizanais ir jų atstovais. Nuo 1946 m. vasario iki 1947 m. birželio mėn. dirbau mokytoju savo tėviškėje Skrebulių kaime, Molėtų valsč. Kadangi 1947 m. sausio mėn. buvau areštuotas, tardomas ir kalinamas Giedraičiuose, iš mokytojo pareigų buvau atleistas.

Šešolkų miške P. Gruzdas suorganizavo įrengti žemines. Jose vyrai žiėmojo nuo 1946 iki 1949 m. Kartu su Petru Gruzdu partizanavo: Antanas Didžiulis-Girėnas, Leonas Guobys-Putinas iš Žalvėrių k., Kazys Dabužinskas-Plienas iš Pajaurės k., Česlovas Leskauskas-Ažuolas iš Didžionkų k. Tai buvo pagrindiniai P. Gruzdo-Vėtros kovotojai. Dabar tas žemines reikėtų atstatyti... Visus čia paminėtus partizanus gerai pažinojau. Jie tarpusavyje gerai sutarė ir ilgiausiai partizanavo šiuose kraštuose.“

Skrebuliai – kaimas Inturkės valsč., Utenos aps., už 6 km į pietvakarius nuo Molėtų. Iki Giedraičių 12 km. 1950 m. balandžio 1-osios naktį Prano Pipiro namuose įrengtoje mokykloje P. Gruzdas-Vėtra ir trys partizanai buvo susitikę su draugais, ryšininke ir mokytojomis Žvirblyte ir Stefa Žagūnaite. Manoma, kad būta išdavystės.

Kai pasirodė Molėtų sribai, Pranas Mackonis, pagriebęs automatą, išbėgo į kiemą, metė jį ant žemės ir iškėlė rankas. Kiti du partizanai pradėjo bėgti į Leišių pusę, pradžioje jiems pavyko. Petras Gruzdas-Vėtra pasuko Komikovų sodybos link. Jį vijosi sribai. Pribėgęs Lipiškės pievą ir Komikovų sodybą, jis turėjo pasukti į Petro Lesnikausko namus. Tik sribų buvo daugiau ir jie buvo greitesni... Pamatęs, kad apsuptas, gyvas nepasidavė – nusišovė... Dar dviem partizanams pasisekė pabėgti.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Danutė KARALIENĖ

Lietuva

Motule Lietuva, vargų vagom vagota,
Dalinta režiais ir savų, ir svetimų,
Nekartą nupirkta ir vėl parduota,
Bet taip brangi esi, tarp rūpesčių savų...

Per laiko ašaras pasrūvusi, kraujuota,
Po okupantų padais sutrypta...
Ir visgi kėleisi, per šimtmečius miglotus
Ir išlikai tokia šviesi, tokia šventa...

Šventa – nuplauta brolių kraujo,
Šviesi – nuo prakaito išlieto mūs tėvų.
Prais tamsa. Gyvenimas iš naujo
Sužibęs šviesa atgimstančių kartų...

Manoji Lietuva – gyvybės upių versmės,
Beržų ošimas, ažuolų globa...
Mes – žemdirbių tauta, miškų paunksmėj,
Palaukių vėjy – skambanti daina...

2009 m.

Karininkas, spaudos darbuotojas Vaclovas Alksninis

(atkelta iš 1 psl.)

Šioje publikacijoje apžvelgsime dzūko karininko Vaclovo Alksninio gyvenimo kelią.

Vaclovas Alksninis gimė 1902 m. gruodžio 15 d. Seinų apskrityje, Švėtežerio valsčiuje, Giraitės kaime. Būdamas Seinų „Žiburio“ gimnazijos moksleiviu, 1919 m. rugpjūčio 24 d. paspruko iš lenkų užimtų Seinų ir savanoriu prisijungė prie Lietuvos kariuomenės dalinio, žygiavusio juos išvaduoti. 1920 m. lapkričio 15 d. įstojo į Karo mokyklą. 1921 m. gruodžio 18 d. ją baigęs (IV laida) leitenanto laipsniu paskirtas į 12-ąjį pėstininkų pulką jaunesniuoju karininku. 1923 m. kovo mėn. dalyvavo mūšiuose su lenkų partizanais prie demarkacijos linijos tarp Lietuvos ir Lenkijos valstybių.

1926 m. vasario 16 d. V. Alksniniui suteiktas vyr. leitenanto laipsnis. Liepos 20 d. jis perkeltas į Lietuvos šaulių sąjungą sporto instruktoriumi. Baigė Aukštesniųjų karininkų kursų Fizinio lavinimo skyrių (III laida).

1926 m. spalio 1 d. vyr. lt. Vaclovas Alksninis paskirtas Šakių rinktinės šaulių vadu. 1933 m. lapkričio 20 d. jam suteiktas kapitono laipsnis. 1935 m. rugpjūčio 19 d. paskirtas tarnauti į Vilkaviškio apskrities komendantūrą. 1936 m. balandžio 22 d. perkeltas į Šakių apskrities komendantūrą.

Karininkas Vaclovas Alksninis apdovanotas: Lietuvos Nepriklausomybės 10-mečio medaliu (1928 m.), Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (1928 m.) „Šaulių žvaigždės“ ordinu (1931 m.), ugniausių „Artimui pagalbon“ 3-io laipsnio ženklu (1933 m.).

Vaclovas Alksninis su žmona Gabriele užaugino du sūnus: Vytautą (emigracijoje tapo JAV laivyno karininku) ir Algirdą.

1939 m. lapkričio 18 d. kpt. Vaclovas Alksninis perkeltas tarnauti į Vilniaus apskrities komendantūrą ka-

rininku šaulių reikalams. Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, 1940 m. gruodžio 1 d. perkeltas Raudonosios armijos 29-ojo Šaulių teritorinio korpuso štabo žinion, tačiau gruodžio 11 d. iš tarnybos atleistas.

1940 m. gruodžio 16 d. Vaclovas Alksninis paskirtas Lietuvos SSR Vilniaus miesto karinio komisariato nekarinio rengimo instruktoriumi. 1941 m. birželio 22 d., kilus Vokietijos–Sovietų sąjungos karui, iš Raudonosios armijos pasitraukė.

Vokiečių okupacijos metu Vaclovas Alksninis dirbo Vilniaus apskrities viršininko pavaduotoju. Vokiečių gestapo suimtas 1943 m. balandžio 29 d., apkaltinus bendradarbiavimu leidžiant laikraštį „Nepriklausoma Lietuva“. Kalinio Nr. 22908.

1944 m. vasarą su šeima Vaclovas Alksninis pasitraukė į Vokietiją. Antrajam pasauliniam karui pasibaigus, buvo Lietuvos tremtinių bendruomenės Miuncheno apylinkės ir apygardos vadovybėse. Vienas iš Antibolševikinio tautų bloko (ABN) steigėjų ir jame 1946 m. atstovavo lietuviams.

1949 m. su šeima Vaclovas Alksninis emigravęs į Jungtines Amerikos Valstijas, apsigyveno Niujorke ir iš karto įsijungė į plačią visuomeninę veiklą. VLIKE ir Nepriklausomybės talkoje atstovavo Lietuvos laisvės kovotojų sąjungai; buvo lietuvių karių veteranų Niujorko skyriaus pirmininkas. BALFo direktcijos ir Centro valdybos, Tautos fondo valdybos, JAV Lietuvių bendruomenės Niujorko apygardos valdybos narys, komiteto Lietuvių dienai pasaulinėje parodoje ruošti narys. Priklausė Amerikos lietuvių legionui (Dariaus ir Girėno posto vadas).

Vaclovas Alksninis tarpukaryje bendradarbiavo „Karyje“ ir „Trimitė“, o emigracijoje – „Vienybėje“, „Dirvoje“, „Darbininke“ ir „Karyje“.

Mirė 1970 m. sausio 16 d. Niujorke. Palaidotas Cypress Hills kapinėse, Vudhavene.

Užjaučiame

Mirus Adolfui Gurskiui – lituanistinių studijų kurso draugui, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio ištikimam bičiuliui, Lietuvos Steigiamojo Sąjūdžio suvažiavimo dalyviui, Nepriklausomybę atkūrus – nacionalinės Lietuvos naujienų agentūros ELTA buvusiam generaliniam direktoriui, laikraščio „Lietuvos aidas“ buvusios redakcijos redaktoriui, Vilniaus Šv. Jono Krikštytojo ir Šv. Jono apaštalo evangelisto bažnyčios maldos grupės aktyviam dalyviui, nuoširdžiai užjaučiame sūnų Šarūną ir kitus artimuosius.

Už savo visuomeninę patriotinę veiklą A. Gurskis buvo apdovanotas LR krašto apsaugos ministro medaliu, Lietuvos sąjūdžio ir kitų visuomeninių organizacijų žymenimis bei Padėkos raštais. Adolfo tvirtas Tikėjimas, meilė Lietuvai ir didelis jo kuklumas visada išliks mūsų atmintyje.

LLKS tarybos ir štabo vardu – Zigmąs Tamakauskas

Ilsėkitės ramybėje

Ona Laugalienė
1926–2021

Gimė Bridų kaime. 1949 metais areštuota Tauragėje. Nuteista 10 metų ir išvežta į Vorkutą. Į laisvę išleista 1956 metais į Lietuvą grįžo 1961 metais.

Anūkės laiškas Močiutei

Močiute, aš šiandien sudaužiau krūvą lėkščių... „Kaip tu taip?“ Ai, galvojau apie daug dalykų vienu metu. „Na tu atrodo aukštąjį baigus, o tokių paprastų dalykų nežinai, kad galvoti reikia apie tai, ką tuomet darai.“

šypsena ir su „Tremtiniu“ rankoje... Ir aš žinau, kad pagaliau išsipildė didžiausia Tavo gyvenimo svajonė – atgulti Amžinojo poilsio savo Tėvyneje, šalia Senelio ir visai greta, kur Tavo gyvenimo kelionė ir prasidėjo prieš beveik 95 metus...

Ona Laugalienė su anūke Aušra. 2016 m.

Močiute, iš kur Tu buvai tokia išmintinga, nes, kiek prisimenu, skaitydavai tik knygas apie tremtį arba pasakai man. O gal todėl, kad Tavo gyvenimo kelias buvo toks ilgas, vingiuotas ir sudėtingas, nubloškęs Tave į Sibiro platybes, atskyręs nuo mylimos Mamytės, brolių ir sesučių... Močiute, iš kur turėjai tiek meilės, gerumo, kuklumo, kantrybės, atjautos ir stiprybės?

Ačiū Tau, kad pasiėmei mane verkiančią prie darželio tvoros, kad pasitikdavai grįžtančią iš mokyklos, kad mokei mylėti Lietuvą, kad visada rasdavai jėgų ilgiems pokalbiams telefonu, kad laukdavai grįžtančios, kad sulaukei savo pirmos proanūkės, bet nespėjai susitikti, kad nepamiršdavai pasakyti, kaip stipriai mane myli, kad buvai mano geriausia draugė ir mano didžiausias pavyzdys...

Nors mano širdyje dabar didžiulė tuštuma ir begalinis skausmas, mano atmintyje Tu visada išliksi gyva – su

Su vyru Antanu Laugaliu Vorkutoje. 1957 m.

Ilsėkis ramybėje, brangi Močiute, Tu to labai nusipelnei. Aš žinau, kad vieną dieną mes susitiksime...

Aušra PASKOCIMAITĖ

Skelbimas

Balandžio 24 d. (šeštadienį) 14 val. numatomas LPKTS Šalčininkų filialo ataskaitinis-rinkiminis susirinkimas, kuris vyktų J. Sniadeckio g. 27-8. Pasitikslinti informaciją skambinkite LPKTS Šalčininkų filialo valdybos pirmininkei Marytei Jaroščiuk, tel. 8 615 52 527.

Tremtinys ISSN 2029-509X
www.lpkts.lt

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sąsk. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204, 8 667 39218

Savaitraščio vadovė Audronė Kaminskienė
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1250 egz. Kaina 0,90 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektas „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia (2021 m. skirta 14000 eurų)

Naujos knygos

Begalinis tikėjimas Lietuva

Laimonas INIS

Talentingas literatūros kritikas ir prozininkas Stasys Lipskis, parašęs ne vieną biografinį romaną, apysaką ir monografiją apie žymius rašytojus ir menininkus, išleido naują, kiek netikėtą knygą „...negesk, žiburėli, negesk...“ apie paskutines gyvenimo dienas ir jų prasmę žymių žmonių likimuose. Kaip teigia autorius, literatūros archyvuose ieškodamas reikalingų dokumentų, sukaupe nemažai įdomiausių faktų apie iškilų Lietuvos ir pasaulio žmonių atsisveikinimą su realiuoju, jų garbingai nugyventu amžiumi. Rašytojai Vincas Mykolaitis-Putinas, Petras Vaičiūnas, Juozas Kralikauskas, Viktoras Alekna, filosofai Antanas Maceina ir Stasys Šalkauskis, baletų artistė ir pedagogė Aliodija Ruzgaitė, pirmasis Lietuvos banko valdytojas ir lito „tėvas“ Vladas Jurgutis...

Apie juos daug girdėjome, bet toli gražu ne viską. S. Lipskis, pasirinkęs netikėtą rakursą, ne vien atpasakoja (kartais tiesiog valandų tikslumu) paskutines gyvenimo valandas, bet tyrinėja ir kūrybinę veiklą, nevengia intymesnių situacijų, šeimyninių aplinkybių, intriguojančių faktų, atsiminimų vizijų.

Knygą būtų galima aptarti įvairiais aspektais. Aš pasirinkau vieną.

Visus, S. Lipskio šiltais žodžiais aprašytus, vienaip ar kitaip paveikė 1940-ieji, 1944-ieji metai, pokaris, tremtys, kalėjimai. Šie žmonės daug iškentėjo, bet nepalūžo. Kad ir luošinami, ir kankinami neišdavė savų idealų. Dvasios tvirtybė ir tikėjimas, viltis ir meilė teikė jėgų. Po daugelio metų – artėjančios mirties valandą – jie džiaugėsi paskutinėmis Dievo Apvaizdos suteiktomis galimybėmis.

Grįžkime prie vieno kito konkretaus įvykio ar fakto.

Pradėkime nuo Vlado Jurgučio, politiko, ekonomisto, finansų mokslo pradininko Lietuvoje. Baigė dvasinę akademią Sankt Peterburge, išventintas kunigu. Vėliau – Seimo narys, banko valdytojas, Vilniaus universiteto dėstytojas, 1942–1943 m. – Lietuvos mokslų akademijos pirmininkas. Nuo sunaikinimo išgelbėjo Mokslų akademijos biblioteką. O 1943 m. su grupe inteligentų išvežtas į Štuthofą koncentracijos stovyklą.

Visas konclagerio baisybės aprašė Balys Sruoga, kalėjęs kartu su V. Jurgučiu. O kas dėjosi grįžus iš Štuthofa? Du mėnesiai NKVD rūsiuose, kasdieniai ir naktiniai tardymai. Vėliau sovietų valdžia „susimylėjo“ ir leido dirbti universitete, bet netrukus išmetė už „buržuazinių“ teorijų skleidimą...

Sunki V. Jurgučio patirtis. Kaip ir daugelį, jį stiprino tikėjimas ir malda. Dažnai pagalvodavo – pokario pragaras net baisesnis už Štuthofą. Atkakliai rašė. Žinoma, jo raštų niekas nespausdino. „Paliksiu Emilijai... ji ką nors sugalvos“, – tikėjo V. Jurgutis.

Čia jau laikas priminti vieną kitą meilės istorijos epizodą. Nebijokime šiame kontekste naudojamo šio švento žodžio.

S. Lipskis papasakojo apie banko valdytojo ir jo tarnautojos Emilijos Pupėnaitės pažintį ir kartu nueitą keturių dešimtmečių gyvenimo kelią. Emilija nebuvo oficiali V. Jurgučio žmona. Prisiimdamas kunigo išventinimus, jis prisiėmė amžiną ištikimybę celibatui ir šventai jo laikėsi. Profesorius globėja, ekonomė, gubernantė, korespondencijos ir rankraščių tvarkytoja – taip Emiliją vadindavo pažįstami.

Po V. Jurgučio mirties, Emilija tvarkė jo gausų palikimą ir savo valia sprendė: šie rašiniai reikšmingi, reikia palikti, o šiuos – sudeginti. Kažkas sakė, kad rankraščiai nedege. Deja, dege. Vėliau Emilija gailėjosi, ką padariusi, bet jau buvo po laiko.

S. Lipskis susitelkia prie vienos dienos įvykių. Emilija atsisveikina su Vilniumi, pasimeldžia Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje, pasiima kuklią savo mantą ir sėda į traukinį. Važiuos į Palangą, kad galėtų nuolat ateiti prie savo brangaus žmogaus kapo...

O Žaslių geležinkelio stotyje... Gerai prisimena tą baisią tragediją. Sudegė ir V. Jurgučio viso gyvenimo meilė Elena Pupėnaitė.

Ar kas beaplanko Vlado Jurgučio kapą?

Du žymiausi XX a. lietuvių filosofai – Antanas Maceina ir Stasys Šalkauskis – ir panašūs, ir labai skirtingi. Likimas jiems lėmė nelengvą dalią ir skaudžius išgyvenimus. Abu nukentėjo nuo bolševizmo. A. Maceina, 1944 m. pasitraukęs iš Lietuvos, iki mirties gyveno Vokietijoje be šeimos, dėstė filosofiją Freiburgo ir Miunsterio universitetuose. Analizavo pedagogiką, filosofiją, kultūrą, religiją, parašė ir kelias poezijos knygas. Išleista jo raštų 14 tomų. „Mano siela daugiau gyveno kitur...“ – liūdnei konstatavo. Ir: „Esame vieniši savyje.“

Jam rūpėjo egzistenciniai žmogaus būties klausimai, religijos, bažnyčios ir kultūros istorija. Jau stovėdamas ant saulėlydžio slenkščio, parašo knygą, skirtą Lietuvos krikšto jubiliejui. Jis džiaugėsi paskutinėmis Dievo suteiktomis galimybėmis: protauti, mąstyti, vertinti pasaulį. Tačiau... daug iškentėjusi ir pavargusi širdis nustojo plakusi: 79-ojo gimtadienio rytas buvo paskutinis...

O Stasys Šalkauskis kūrė kultūros filosofijos sistemą bei lietuvių filosofijos terminiją. Išleista dešimt jo „Raštų“ tomų. S. Lipskis sutelkia dėmesį į paskutines filosofo našlės Julijos Šalkauskienės gyvenimo dienas.

Profesoriaus ir studentės santuoka buvo laiminga, bet jiems kartu gyventi tebuvo lemta tik 14 metų. Ir štai Julija jau našlauja 53 metus...

Koks jos atmintyje liko S. Šalkauskis?

Pokalbių nuotrupos, laiškai, knygų, svaigios vizijos padeda Julijai atkurti jų gyvenimą ir filosofo veiklą. Jis puoselėjo ir gynė krikščioniškąją demokratiją. Vilniaus gražinimo programa turėjo pasakyti kalbą studentams. Ji buvo labai skaudi, ne kaip kitų liausių ir džiaugsmo kupina. Filosofas gerai suprato vis dažniau girdimą skanduotę: „Vilnius mūsų, o mes rusų“... Pirmas infarktas. Jis pašalinamas iš universiteto rektorių, nebe profesorius. Prašė užtarimo švietimo komisaro Antano Venclovos ir jo pavaduotojo Liudo Giros. Išgirdo: „Tarybinėje mokykloje tokiems ne vieta!“

Po filosofo mirties 1941 m. Julija stengėsi jo rankraščius kaip nors išsaugoti. Karui artėjant, viską sukrovė į septynias dėžes ir paslėpė Šv. Petro ir Povilo bažnyčios mūruose. Deja, visi slėpti turtai virto griuvėsiais...

S. Lipskis subtiliai aprašo „mažą žmogaus“, literatūros tyrinėtojo, poeto, publicisto Viktoro Alekno gyvenimą. „Mažuoju“ jį vadino todėl, kad buvo mažo ūgio, bet, nepaisant to, nuveikė didelius darbus. Paskutinis V. Alekno gyvenimo mėnuo – 2008 m. sausis – aptartas beveik chronologiškai. Rašytojas rašo testamentą. Diena po dienos prisimindamas savo, pažįstamų, šeimos gyvenimą, kūrybą.

Pagrindinį dėmesį V. Alekna skyrė Salomėjai Nėriai, dabar įvairiai vertinamai, vienu peikiama, kitų giriamai. Apie ją parašė ne vieną knygą, sudarė jos raštų dvitomį, išleido biografinę apysaką „Salomėja“.

Bet bene įdomiausias jo darbas,

pareikalavęs ne vieno dešimtmečio, poezijos dažnumo žodynas. Lietuvoje tai buvo naujiena. Kažkada Kauno universitete V. Krėvė-Mickevičius pateikė tokius skaičius: Šekspyras savo kūryboje naudojęs 8 tūkstančius, o Getė – keturiolika tūkstančių žodžių. O kiek Salomėja Nėris? Pasirodo, 7246, kurie pasikartoję 67 090 kartų!

1700 lapų rankraštis. Tas darbas nebuvo lengvas. Bet prie sunkumų jis buvo pratęs. Juk dvylika metų išvargę Vorkutos lageriuose. Priešokiais, kad ir sunkiausių darbų iškančiant, ir ten rašė.

Gerai žinome, kad ir niekuo nepraskaltę žmonės buvo saugumo persekiojami. Kratos, provokacijos, tardymai, psichologinis spaudimas, trėmimai. Visuomet represinės valdžios akiratyje buvo menininkai, jų kūryba cenzūruojama, pasisakymai ar paskaitos vertinamos pro padidinamąjį stiklą.

Dabar literatūros istorijoje jau plačiai aptartas kompartijos sekretoriaus Kazio Preikšo inspiruotas rašytojų susirinkimas. Kazys Boruta, Antanas Biliūnas, Jonas Graičiūnas, Pranas Genys pašalinti iš rašytojų sąjungos. Sutriuškinti Balys Sruoga, Vincas Mykolaitis-Putinas, Eduardas Mieželaitis ir kiti rašytojai. Taip pat ir dramaturgas, poetas Petras Vaičiūnas, buvęs vienas populiariausių prieškarinio dramaturgų, kasmet parašydavęs po pjesę.

Į naują poezijos rinkinį jis įdėjo eilėraščių iš sovietinės, vokiškosios okupacijos laikų. Tai ne kas kita, kaip buržuazinės Lietuvos garbinimas! – tokia buvo padaryta išvada, o kas sekė po jos, jau gerai žinome. Niekas nebestatė jo dramų, nors P. Vaičiūno kūrybos nuostata buvo kurti džiaugsmo pasaulį. Prievara turėjo „pasiprašyti“ atleidžiamas iš Mokslų akademijos bibliotekos direktoriaus pareigų. Savo valia išėjo iš rašytojų sąjungos valdybos. Persekiojimai, grasinimai nesibaigė. Teliko sugiedoti „gubės giesmę“ poezijos posmais ir padėti seserėčiai Juditai Vaičiūnaitėi prasiskinti kelią į poeziją.

Kiek daug sužinome nauja iš S. Lipskio knygos! Nors ir liūdnos autoriaus aprašytos žymių žmonių paskutinės valandos, bet jos byloja ne vien apie kančią ar vieatvę, bet ir apie vertai nugyventą gyvenimą, nepalaužiamą valią.

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“ 2021 metams

Prenumerata priimama

iki kiekvieno mėnesio 26 dienos

bet kuriame „Lietuvos pašto“,

„Pay Post“ skyriuje,

per „Lietuvos pašto“ laiškiniuką,

paskambinus informacijos telefonu 8 700 55 400,

internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 3,74 €; 3 mėn. – 11,24 €; 6 mėn. – 22,47 €; 12 mėn. – 44,94 €.

